

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चोक्रशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इश्रील माफ)

फिरकोळ अंकास

एक आजा.

'अर्थ एव प्रधात' इति कौटिल्य अर्थमूली धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख २२ जुलै १९४२

अंक २९

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्राकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव बापासून चिन्-
लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा
पॉलिसीच्या अर्थात हेतो काल व त्यासाठी जादा मिमिअम भरता
लागेळ काय ! असा मध्य साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला.
जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॉलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला
होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता
जादा मिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावता—

तुमचा नि तुमच्या आसेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्षः—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवू

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. | वि. ह. देशमुख, धी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ | जनरल मनेजर

महायुद्ध दाराशीं आले

परदेशी औषधें

डुर्मिळ व महाग झाली

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधांच्या प्रसिद्ध कारखान्यांनं
तयार केलेली

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालजिवन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅट्ट व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरुं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
झेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशांचा मोबदला घ्या.

बंबाचे

माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

विविध माहिती

सर सी. व्ही. रामन

सर सी. व्ही. रामन ह्यांस फॅकलिन पदक अर्पण करण्याचा समारंभ बंगलोर येथे नुकताच पार पडला. फिलॅडेल्फिया ग्रेथील फॅकलिन इंस्टिट्यूटने हे पदक सर चंद्रशेखर ह्यांस त्यांच्या शास्त्रीय संशोधनावद्दल नजर केले आहे.

इंपीरिअल बँक ऑफ इंडिया

चालू वर्षाच्या पहिल्या सहामाहीत वरील बँकेस ५१ लक्ष रुपये नफा झाला, त्यात मार्गील सालांतील शिलकी नफा मिळविला, म्हणजे ९६ लक्ष, ३१ हजार रुपये होतात. त्यांचा विनियोग खालीलप्रमाणे करण्यात आला :-

	रुपये
भागीदारांस १२% करमाफ दिव्दिडंड	३३,७५,०००
रिझर्व्ह फंड	७,५०,०००
प्रेन्शन फंड	१,२३,३००
नोकरवर्गास बोनस	८,५०,०००
पुढील हिशेबांत ओढण्यासाठी	४५,३२,०००

कृत्रिम रबर

अमेरिकेत चालू वर्षी सुमारे ३२,३०० टन कृत्रिम रबर तयार होईल. पुढील वर्षी त्याचा आकडा ३,३८,००० टनांवर जाईल व १९४४ मध्ये त्याचे उत्पादन ७ लक्ष भरेल असा अंदाज आहे.

ट्रेझरी बिलॉवर १० आणि व्याज

गेल्या आठवड्यांत रिझर्व्ह बँकेने हिंदुस्थान सरकारची ८ कोटी रुपयांची ट्रेझरी बिले विकली त्यावर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. १० आणि इतका पडला.

तुर्कस्थानाकडे हिंदी माल

३५ लक्ष तुर्की पौंड किंमतीचे कापड हिंदुस्थानातून तुर्कस्थानास पोचले आहे. १३ कोटी पौंडांचा आणखी माल (कातडी, कापड, सूत, इ.) तिकडे लवकरच पाठविण्यांत येणार आहे.

पाटी बापरा

कागदाची काटकसर करण्याकरिता शाळांतून शक्य तेथे कागदापेवजी पाटीचा उपयोग करावा, अशी सूचना भोपाळमधील शाळांच्या चालकांस देण्यांत आली आहे.

आगबोटीचा नाश

७ डिसेंबरपासून १८ जुलैपर्यंत पश्चिम अटलांटिक महासागरांत दोस्त राष्ट्रांच्या व तटस्थ राष्ट्रांच्या मिळून ३७९ आगबोटी बुडाल्या, असे समजते.

कृत्रिम रबरी घावा

कृत्रिम रबराच्या टायर्स कशा काय टिकतात हे पहाण्यासाठी अमेरिकेतील लष्करी वाहनांस 'न्यूना' टायर्स बसविण्यांत येणार आहेत.

घड्याळाचे काटे पुढे सारण्यांत येणार

येत्या सप्टेंबरपासून हिंदुस्थानातील सर्व घड्याळे एक तास पुढे सारण्यांत यावयाची आहेत. प्रांतिक सरकारांचा ह्यासंबंधांत सहा विचारण्यांत आला आहे. विजेच्या संपांत त्यामुळे बचत होईल, कारण दिवसाची कामे एक तास अगोदर सुरू होतील व लोकांना रात्री लवकर निजावे लागेल.

स्वस्तिक ऑइल मिल्स लि.

वरील कंपनीस १९४१ साली ८९ हजार रुपये नफा झाला. भागीदारांस प्रत्येक भागास करमाफ १२ रु. मिळाले.

मलाया व स्ट्रेट्स सेटलमेंट्स ह्यांची युद्धकर्जे

मलाया आणि स्ट्रेट्स सेटलमेंट्स ह्यांनी उभारलेल्या युद्धकर्जावरील व्याजाची जबाबदारी सरकार घेईल काय, असे कॉमन्स सभेत फडनविसांना विचारण्यांत आले, तेव्हा ह्या प्रश्नाचा विचार सरकार अत्यंत काळजीपूर्वक व बारकाईने करित आहे, असे त्यांनी उत्तर दिले. ह्या युद्धकर्जाची रकम ब्रिटिश सरकारमार्फतच सर्व्हे झाली होती व ब्रिटिश सत्तेखालील कोणत्याही बसाहतीच्या कर्जाबाबत असा प्रश्न आजवर कधी उपस्थित झाला नव्हता.

राजमहेंद्री येथील कागदाची गिरणी

मद्रास प्रांतांत राजमहेंद्री येथे दररोज आठ टन वजनाचा कागद तयार करण्याची शक्ति असलेली गिरणी आहे. पण ती कांहीं अंतर्गत वादामुळे गेले वर्षभर बंद पडली आहे. सध्या युद्धपरिस्थितीमुळे कागद दुर्मिळ झाला असता असल्या कारखान्याचे महत्त्व मोठे आहे हे सांगावयास नको. आता असे समजते की, ही गोष्ट लक्षांत घेऊन मद्रास सरकारने हिंदुस्थान सरकारास अशी सूचना केली आहे की, त्यांनी राष्ट्रसंरक्षण-कायद्याखाली राजमहेंद्रीची गिरणी आपल्या ताब्यांत घेऊन चालवावी. आंध्र प्रांतांतील कांहीं धंदेवाले हिंदुस्थान सरकारच्या व्यापारमंड्यांची गाठ घेऊन ह्या सूचनेस पाठिंबा देणार आहेत.

इंग्लंडमधील बेकार कमी झाले

युद्धापूर्वी इंग्लंडमधील बेकार लोकांची संख्या लक्षांनी मोजली जात असे. युद्धामुळे काम करणाऱ्या लोकांस वाटेले तेवढी मागणी उत्पन्न झाली असल्याने ही संख्या आता एक लक्षाच्या खाली गेली आहे. बेकारांची गणती करण्याची पद्धति इंग्लंडमध्ये चालू झाल्यापासून प्रथमच त्यांचे प्रमाण इतके उतरले आहे. युद्धकामासाठी माणसांची चणचण असता एक लक्षाहिले बेकार वास्तविक राहू नयेत.

सरकारचे कस्टम्सचे उत्पन्न

जून १९४२ मध्ये हिंदुस्थान सरकारास कस्टम्सचे २ कोटी ५३ लक्ष रुपये उत्पन्न मिळाले. मे, १९४२ मध्ये व जून १९४१ मध्ये तत्सम आकडा अनुक्रमे २ कोटी, ६८ लक्ष व ३ कोटी ९१ लक्ष रुपये होता.

तांदळाच्या खरेदीबिबर्षी चौकशी

सिलोन सरकारतर्फे हिंदुस्थानांत तांदूळ व इतर साद्यपदार्थ ह्यांची सुमारे ८० लक्ष रुपयांची खरेदी करण्यांत आली, त्यासंबंधी सिलोनमध्ये तक्रारी आल्याकारणाने तेथील सरकारने चौकशीसाठी आपल्या ऑडिटर जनरलला मुंबईस पाठविले आहे. सिलोनचे ट्रेड कमिशनर सिलोनकडे परतले आहेत. मुंबई, बेझवाडा व मद्रास येथील खरेदी व त्यास दिलेली किंमत ह्याविषयीचा हिशेब ऑडिटर जनरल तपासून पहातील.

हैद्राबाद रेडिओ

हैद्राबाद रेडिओवरून गेल्या महिन्यांत एकूण १७१ तास कार्यक्रम ऐकविण्यांत आले त्यापैकी ३४३ तासांचा विनियोग भाषणे, नाटिका इत्यादीकडे, २७३ तासांचा विनियोग बातम्यांकडे व १०९३ तासांचा विनियोग संगीताकडे करण्यांत आला.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २२८	सरकारची योजना—
२ शेतीच्या जमिनीचे रक्षण ... २२९	युद्धपरिस्थितीचे सिंहावलोकन.
३ युद्धपरिस्थितीत साय-पदार्थांचा पुरवठा ... २३०	५ हिंदी जॉईंट स्टॉक बँका ... २३२
४ स्फुट विचार ... २३१	६ टेवीत वाढ ... २३३
मालमत्तेच्या युद्धविषयक नुकसानीचा विमा—मुंबई	७ टेसरी विलें ... २३२

अर्थ

बुधवार, ता. २२ जुलै, १९४२

शेतीच्या जमिनीचे रक्षण

हिंदुस्थानांत शेतजमिनीचा कस कमी होत आहे आणि तिची उत्पादनशक्ति न्हास पावत आहे असें गाऱ्हाणें आज कित्येक वर्षे ऐकू येत आहे. ह्या न्हासाच्या एका मुख्य कारणाकडे मात्र जितकें लक्ष जावें तितकें तें जात नसून त्यावर परिणामकारक उपाय-योजना व्हावी तशी होत नाही अशी वस्तुस्थिति आहे. शेतीच्या जमिनीची वरची माती पावसाने वर्षानुवर्षे वाहून गेल्याने तिची पिके देण्याची शक्ति सारसी क्षीण होत चालली आहे ह्या गोष्टीकडे मुंबई प्रांतांत अलिकडे लक्ष वेधलें गेल्याकारणानें सरकारानें मातीचा न्हास थांबवण्याचे कांहीं प्रयत्न चालवले आहेत हें खरें आहे. परंतु ह्या प्रयत्नांस म्हणण्यासारखें यश येण्यास ते फार मोठ्या प्रमाणावर आणि पद्धतशीर रीतीनें झाले पाहिजेत हें येथें सांगणें आवश्यक आहे. पावसाच्या पाण्याबरोबर शेतजमिनीची माती किती व कशी वाहून जाते आणि त्या योगानें शेतीचें व समाजाचें किती भयंकर नुकसान होतें ह्याची यथार्थ कल्पना आल्या-वाचून त्यावर कार्यक्षम उपाययोजना करण्याचें महत्त्व मनावर ठसावयाचें नाही. शेतांमध्ये बांधबंधारे घालून शेतकऱ्यांस जमिनीचा न्हास थांबवतां येतो ह्याविषयीची माहिती प्रात्यक्षिकांच्या द्वारे देऊन त्यांच्या हातून संरक्षणाच्या योजना करवून घेण्याचा उपक्रम ह्या प्रांतांत सरकारमार्फत झालेला आहे आणि जमीन वाहून गेल्यामुळे काय आपत्ति उद्भवते ह्याचें पूर्ण ज्ञान मिळवें म्हणून शास्त्रीय प्रयोगहि केले जात आहेत. तथापि, घर-म्हटल्या-प्रमाणें आवश्यक असलेलें कार्य इतकें विस्तृत आहे कीं त्या संबंधांतली उपाययोजनाहि फार मोठ्या प्रमाणावर अंमलांत येणें अगत्याचें आहे.

ह्या प्रांतांतली जंगल सात्याचे एक कॉन्सर्व्हेटर मि. डॅली, ह्यांनीं रेडिओ क्लबाच्या एका सभेत अलिकडे प्रस्तुत विषयावर एक माहितीनें भरलेला असा निबंध वाचला, त्यामध्ये त्यांनीं जमीन वाहून जात असल्यामुळे शेतकऱ्यांचें किती आर्थिक नुकसान होत आहे हे दर्शवणारे कांहीं आकडे देऊन तें थांबवण्याचे उपायहि

सुचविले. त्यांनीं सांगिललेली माहिती अत्यंत उद्बोधक असल्यानें तिचें विद्वर्शन आम्हीं येथें करित आहों. सोलापूर येथें शास्त्रीय प्रयोग करण्यांत आले आहेत त्यांत जमिनीचीं तीन सारसी क्षेत्रे, ऐशीत एक ह्या प्रमाणांत उतार असलेलीं अशीं होती. पहिल्यांत प्रयोगासाठीं गवत व छुडपे स्वाभाविक रीतीनें वाढू दिलीं, दुसऱ्यांत तीं बेळोबेळ कापण्यांत येऊन त्यांची वाढ होऊं दिली गेली नाही व तिसऱ्यांत मागुली पद्धतीनें बाजरीचें पिक करण्यांत आलें. एक वर्षाच्या अवधीत असें आढळून आलें कीं पहिल्या क्षेत्रांतली फक्त एक पंचमांश टन माती वाहून गेली, दुसऱ्यांतली सत्तावीस टन गेली आणि तिसऱ्यापैकी सत्तावन टन नाहीशी झाली. उतार अधिक असेल तर माती अधिक मोठ्या प्रमाणांत वाहून जाऊन कांहीं वर्षांनीं ती शेतीच्या कामास निरुपयोगी होईल हें उघड आहे.

कुरणांची व जंगलांतली जमीन सोडून देऊन केवळ नांगरटी-तलें क्षेत्र हिशेबांत घेतलें असतां ह्या प्रांतांत सुमारे तीन कोटि एकर इतकें शेतीचें क्षेत्र आहे. कालवे व पाट ह्यांच्या सालच्या जमिनी आणि भाताची व सपाट क्षेत्रे वगळलीं तर ऐशीत एक हें उताराचें प्रमाण असलेलीं बाकीचीं एकूण शेतें वीढ कोटि एकर क्षेत्रफळाचीं आहेत असें समजण्यास हरकत नाही. ह्या एकूण क्षेत्रांतून दर एकरां प्रतिवर्षी साठ टन माती वाहून जाते असा सावधगिरीचा अजमास केला तरी संबंध नुकसानीची बेरीज नव्वद् कोटि टन इतकी होते. शेतांतल्या वरच्या थराच्या मातीची दर टनास म्हणजे दोन गाढ्यांस दोन रुपये किंमत येत असली तरी मि. डॅली ह्यांनीं ती चार आणे धरून असें दाखवले आहे कीं मुंबई प्रांतांत जमीन पाण्यानें वाहून गेल्याकारणानें प्रतिवर्षी शेतकऱ्यांचें साडेबावीस कोटि रुपये नुकसान होतें.

ह्या हिशेबांत खोळ न जातां असें म्हणतां येईल कीं त्यांत व्यक्त होणारें नुकसान जबरदस्त असून तें बंद पाडण्याचा प्रश्न प्रत्यक्ष शेतकरीवर्ग व संबंध राष्ट्र ह्यांच्या हिताचे दृष्टीनें जिव्हाळ्याचा आहे. मि. डॅली ह्यांच्या मतें जमिनीचें संरक्षण करण्याचे अनेक मार्ग आहेत. त्या सर्वांच्या मुळीशीं दोन महत्त्वाच्या गोष्टी आहेत; राष्ट्रांतल्या प्रत्येक शेतकऱ्याचें पूर्ण सहकार्य झालें पाहिजे आणि संरक्षणाची योजना एकसूत्रीपणानें अंमलांत आली पाहिजे असें त्यांचें म्हणणें आहे. उंचीवरून खाली पाणी वहात जात असल्यानें प्रत्येक क्षेत्रांतल्या जमिनीची एक योजना आखली गेली पाहिजे आणि ती यशस्वी-करण्यांत अंशभागी होण्याची कायद्यानें मालकांवर सक्ति केली गेली पाहिजे. अमेरिकेंत व पंजाबमध्ये अशा तऱ्हेचे कायदे करण्यांत आले आहेत. परंतु सक्तीपेक्षा शेतकऱ्यांचीं मनें वळवण्याचा मार्ग अधिक श्रेष्ठ आहे ह्यांत शंका नाही आणि जमिनीच्या मालकांमध्ये जोराचा प्रचार झाला पाहिजे. परंतु बहुमताविरुद्ध कांहीं व्यक्ती हट्टीपणानें सुधारणेच्या योजनेस विरोध करू लागल्यास कायद्याची सक्ति अपरिहार्य होते. जमिनीच्या संरक्षणाच्या योजनेस एक स्वतंत्र तज्ज्ञ अधिकाऱ्याचें सातें हवें आणि सरकारनें शेतकऱ्यांस पैशाची मदत जरूर तेथें दिली पाहिजे. शेतकऱ्यांच्या परस्पर सहायक मंडळ्यांच्या मार्फत योजना अंमलांत आणणें कमी खर्चाचें व अधिक सोयीचें उरतें असा अनुभव आला आहे. ह्या बाबतींत पंजाबचा किता मुंबईमध्ये गिरवण्यासारखा आहे.

युद्धपरिस्थितीत साद्यपदार्थांचा पुरवठा

[श्री. वा. गो. काळे यांचे मुंबई रेडिओवरील भाषण, रेडिओ अधिकाऱ्यांचे रूपेने उद्भूत केले आहे.]

बालू युद्धाचा विस्तार इतका वाढला आहे आणि त्याच्या धाग्यादोऱ्यांची जनतेच्या आर्थिक जीवनाशी इतकी गुंतागुंत झाली आहे की, समरांगणावरील लढाऊ आघाडीइतकीच राष्ट्रीय " बरची " आघाडी महत्त्व पावली आहे. युद्ध जिंकण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रांस लढाऊ सामुग्रीचे उत्पादन व पुरवठा ह्यांवर आपले शक्तिसर्वस्व एकवटवून लागत आहे आणि उद्योगधंदे, व्यापार व वहातुकीची साधने ह्यांचा अधिकांत अधिक उपयोग ह्या कार्या-प्रतीत्ये करावा लागत आहे. आपल्या राज्यकर्त्यांचा युद्धकार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी नागरिक स्वार्थत्यागपूर्वक त्यांच्याशी सहकार्य करित आहेत. घरच्या आघाडीचे महत्त्व ध्यानांत बाळगून राज्यकर्तेही आपल्या लोकांस नित्याच्या जीवनास लागणाऱ्या वस्तूंचा शक्य तेवढा पुरवठा करून त्यांची रहाणी खालवणार नाही अशी सवरदारी घेत आहेत. ब्रिटिश जनतेची अन्नसामुग्री मोठ्या प्रमाणांत बाहेरून आणवी लागते ह्या दृष्टीने तेथील साद्य-पदार्थांच्या पुरवठ्याचे मंत्री, लॉर्ड वूल्फन, ह्यांनी काटकसर व स्वार्थत्याग ह्यांचे संबंधांत नुकतीच इशारत दिली ती लक्षांत ठेवण्यासारखी आहे. हिंदुस्थानातली प्रस्तुत बाबतीतली परिस्थिति अगदी तीच आहे. तरीहि देशाचा मोठा विस्तार, त्याच्या निर-निराळ्या भागांतील नैसर्गिक वैशिष्ट्ये, उत्पादनाची ठिकाणे व बाजारपेठा ह्यांच्यामधली दीर्घ अंतरे इत्यादि कारणांमुळे साद्यपदा-रथांच्या पुरवठ्याची व्यवस्था इंग्लंडप्रमाणे येथेहि योजनात्मक पद्धतीने आणि संघटनात्मक रीतीने केली जाणे आवश्यक आहे. ह्या देशांत नैसर्गिक व आर्थिक दृष्टीने भिन्नभिन्न थर पडतात, तसेच निरनिराळे विभाग राज्यकारभाराचे दृष्टीने निरनिराळ्या हुकमती-खाली मोडतात. ह्या कारणाने अन्नपुरवठ्याची व्यवस्था ब्रिटिश प्रांत व संस्थाने ह्यांतील स्थानिक राज्यकर्ते व अधिकारी ह्यांस करावी लागली. तरी त्या व्यवस्थेत एकसूत्रीपणा व परस्परपूर-कता येण्यास मध्यवर्ती सरकारच्या सत्तेची व सहकार्याची जोड आवश्यक आहे.

मध्यवर्ती सहायगार मंडळ

हिंदुस्थान सरकारच्या विद्यमाने अन्नपुरवठ्यासाठी अधिकारी व बिनअधिकारी लोकांचे एक अखिल भारतीय मध्यवर्ती सहायगार मंडळ अलीकडे स्थापन झाले आहे ते ह्या दृष्टीनेच होय. मनुष्ये व जनावरे ह्यांच्या साद्यपदार्थांविषयीची माहिती मिळवून एकत्रित करणे, देशाच्या निरनिराळ्या भागांत ह्या पदार्थांच्या उत्पादनाच्या योजना आखणे आणि त्या अम-लांत आणण्याचे संबंधांत सहाय देणे आणि साद्यपदार्थांच्या उपलब्ध पुरवठ्याची निरनिराळ्या टापूंमध्ये योग्य वाटणी कशी व्हावी ह्याबद्दल प्रांतिक व स्थानिक अधिकाऱ्यांस सूचना करणे ही कामे मुख्यत्वेकरून ह्या मंडळाने करावयाची आहेत. देशा-बाहेरून अन्नसामुग्री आणण्याची इंग्लंडप्रमाणे हिंदुस्थानांत अडचण नसली तरी ह्या देशाच्या वैशिष्ट्यांस अनुसरून त्या सामुग्रीची सार्वत्रिक वाटणी करण्याचा प्रश्न सोपा नाही. साद्य-पदार्थांचा पुरवठा सर्व देशभर सम प्रमाणांत व्हावा आणि ह्या नित्योपयोगी, आवश्यक जिनसांच्या किंमती भरमसाठ-पणाने वाढू नयेत ह्या हेतूने प्रांतिक सरकार व हिंदुस्थान सरकार

ह्यांनी सतत प्रयत्न चालवले आहेत. हे प्रयत्न त्रिविध आहेत. धान्याच्या पिकांच्या लागवडीचे क्षेत्र वाढवणे, विशेषतः आसूड धाग्याची कपाशी व ताम ह्यांचे सारख्या, ज्यांस मागणी नसल्याने योग्य किंमत येऊ शकत नाही अशा शेतीच्या माळाच्या ऐवजी साद्यपदार्थांच्या पैदाशीस उत्तेजन देणे हा पहिला उपाय होय. दुसरा, देशांत तयार होणाऱ्या साद्यपदार्थांची वाटणी निरनिराळ्या भागांत जरूरीप्रमाणे व्हावी त्यासाठी त्यांच्या ने-आणीची तजवीज करणे हा आहे. युद्धपरिस्थितीचा अवास्तव फायदा व्यापारी लोकांनी घेऊ नये आणि पदार्थांच्या किंमती कृत्रिम रीतीने चढवू नयेत म्हणून बाजारभावाचे व खरेदीविक्रीचे नियंत्रण करणे हा तिसरा उपाय होय. ब्रह्मदेशातून येणारा तांदूळ सोडला तर हिंदु-स्थान देश साद्यपदार्थांच्या पुरवठ्याचे बाबतीत पूर्णपणे स्वावलंबी आहे. तांदूळाची आयात आता अशक्य झाल्याने ह्या पिकाची पैदास वाढवून ब्रह्मदेशच्या माळाची जागा शक्य तितकी भरून काढणे आवश्यक आहे. प्रत्येक पिकास विशिष्ट प्रकारची जमीन व हवापाणी ह्यांची आवश्यकता असते. ह्या कारणाने नैसर्गिक मर्यादा संभाळूनच पिकांच्या क्षेत्राचा विस्तार केला पाहिजे हे उचळ आहे. निरनिराळ्या प्रकारच्या सवलती देऊन प्रांतिक सर-कारांनी शेतकऱ्यांस ह्याकामी सहाय केले आहे. चालू हंगामांत धान्याची पैदास अशा प्रकारच्या हेतुपूर्वक आखलेल्या व अमलांत आणलेल्या योजनेच्या योजने बरीच वाढेल अशी अपेक्षा कर-ण्यास प्रसिद्ध झालेल्या माहितीवरून चांगला आधार मिळत आहे.

प्रांतांचे परस्परवलंबन

साद्यपदार्थांचे देशांतले एकूण उत्पादन वाढवणे हा त्यांच्या तुटपट्ट्यावरच्या भीतीवर इलाज आहे; तथापि जनतेस आवश्यक असलेले नित्योपयोगी जिनस प्रत्येक प्रांतांत किंवा जिल्ह्यांत पुरेसे उत्पन्न व तयार होतात असे नाही. ह्या बाबतीत प्रत्येक प्रांतांत काहीतरी वैशिष्ट्य असते. उदाहरणार्थ, पंजाबांत गहू आणि बंगाल्यांत व मद्रासेत तांदूळ ह्यांचे वैपुल्य असते आणि ही धान्ये इतर प्रांतांचीहि गरज भागवीत असतात. डाळी, बाजरी, जोंधळे, गहू, साखर ह्यांची परिस्थितीहि अशीच आहे. ह्यारीतीने प्रांत आणि त्यांचे भाग परस्परवलंबी असून त्यांचा परस्परामध्ये आयात-निर्गतने विनिमय होतो आणि मालास असलेली मागणी व त्याचा पुरवठा त्यांचा मेळ बसतो. आपापल्या टापूंतला फाजील माल ठिकठिकाणी पाठवून आणि त्यांत आवश्यक अस-लेला माल परठिकाणांहून मागवून चाऊक व्यापारी जनतेची मागणी किरकोळ व्यापारी व दुकानदार ह्यांचे मार्फत भागवतात. पण ही मामुली व्यवस्था खाली; युद्धपरिस्थितीत ती अमलांत येण्याच्या मार्गांत अनेक अडचणी उभ्या रहातात. एकतर वहातुकीची साधने मर्यादित झाल्या कारणाने माळाची नेआण आणि उठाव नेहमीच्या प्रमाणांत होऊ शकत नाही आणि बाहेरून होणारा पुरवठा अपुरा पडून व्यापारी माळाच्या किंमती चढवतात व लोकांच्या नित्याच्या गरजा भागणे कठिण होते. ठिकठिकाणची मागणी आणि निरनिराळ्या जातींचा माल मिळण्याची स्थळे ह्यांचा विचार करून जरूर असलेल्या पुरव-ठ्याची तजवीज सरकारास आपल्या अधिकाराने करावी लागते ती त्यासाठीच होय. ह्या बाबतीत प्रांतिक व मध्यवर्ती सरकार आणि वहातुकीची मुख्य साधने म्हणजे रेलवेज ह्यांचे सहकार्य आवश्यक होते.

(अपूर्ण)

स्फुट विचार

मालमत्तेच्या युद्धविषयक नुकसानीचा विमा

हिंदुस्थान सरकारने कारखान्यांच्या युद्धविषयक नुकसानीच्या विम्याची व्यवस्था केलेली असून ही योजना अमलात येऊन बरेच दिवस झाले. हे कारखाने वगळून बाकीच्या मालमत्तेच्या विम्याची योजनाहि सरकारने आखावी, अशा सूचना करण्यांत येत होत्या. त्यास अनुसरून मुंबई सरकारने आपल्या योजनेचा मसुदा प्रसिद्ध केला आहे. मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, पुणे, लडकी व अहमदाबाद ह्या शहरांत ए. आं. पी. ची कार्यक्षम व्यवस्था झालेली आहे म्हणून ह्या शहरांतच तूर्त युद्धविषयक नुकसानीच्या विम्याची योजना अमलात यावी अशी सरकारची सूचना आहे. ह्या शहरांतील जी मालमत्ता विम्याचे योजनेखाली येण्याजोगी आहे, तिची किंमत ३२५ कोटी रुपये भरते. ह्यावरून विम्याच्या संरक्षणाची आवश्यकता व त्याचे प्रमाण ह्याची कल्पना येईल. मुंबई सरकारने आपली योजना आखतांना ग्रेट ब्रिटनमधील तत्सम योजना आदर्श म्हणून घेतली होती हे योग्यच आहे. तेथील योजना खालीलप्रमाणे आहे. दोन वर्षांत होणाऱ्या नुकसानीचा प्रथम अंदाज केला तो मालमत्तेच्या एकूण किंमतीच्या ४% इतका भरला. मालमत्तेच्या मालकांनी मालमत्तेच्या किंमतीच्या २% इतकी रकम भरावी व ह्या रकमेचा जो फंड जमेल, त्यातून २० कोटी पौंडांइतक्या नुकसानीची भरपाई करण्यांत यावी असे ठरले. नुकसानीचा प्रत्यक्ष आकडा २० कोटींवर गेला तर पुढील २० कोटी पौंडांची जबाबदारी सरकारने उचलली. ४० कोटी पौंडांपेक्षाहि नुकसानी जास्त झाली, तर तिची भरपाई करण्यास लागणाऱ्या रकमेची तरतूद मालमत्ता धारण करणारे व सरकार ह्यांनी सम प्रमाणांत करावी, अशी त्या योजनेत तरतूद करण्यांत आली.

मुंबई सरकारची योजना

मुंबई सरकारच्या योजनेत मालकांची अपेक्षित नुकसानीच्या २% इतक्या हप्त्याची जबाबदारी, त्यानंतरच्या २% इतक्या हप्त्या-बद्दलची सरकारची हमी, योजनेची दोन वर्षांची मुदत, हप्त्यांच्या वसुलीस चार वर्षांचा काळ व सहामाही हप्त्याची सबलत, इत्यादि प्रमुख बाबी आहेत. मुंबई सरकारची ही योजना तूर्त केवळ एक मसुदा म्हणून पुढे मांडण्यांत आली असून त्यावर सरकारने लोकांची मते मागविली आहेत. अशा तऱ्हेचा विमा घरमालकांस पाहिजे किंवा नको, ते नियोजित हप्ते देण्यास तयार आहेत किंवा नाहीत, इत्यादीसंबंधी लोकमत कळवें, ह्या दृष्टीने १० ऑगस्टपर्यंत सरकारकडे लोकांनी आपल्या सूचना पाठवाव्या, असे प्रसिद्ध करण्यांत आले आहे. प्रस्तुत योजना अमलात आली, म्हणजे विम्याचे हप्ते सक्तीने भरावे लागतील ही गोष्ट येथे स्पष्ट करणे आवश्यक आहे. सरकारी योजना सक्तीची नसावी, ह्या कमी असावा, मुंबई शहराबाहेरील मालमत्ता व मुंबईतील मालमत्ता ह्यांचेमधील फरक नीट लक्षांत घेण्यांत यावेत, मालमत्तेची किंमत ठरवितांना तिचे खालील जमिनीची किंमत लक्षांत घेण्यांत येऊ नये, हिंदी सरकारनेच शत्रूची कुचंबणा करण्यासाठी मालमत्तेचा नाश केला तरी नुकसानभरपाई दिली जाईल ह्याचा योजनेत स्पष्ट खुलासा करावा, इत्यादि सुधारणा

सुचविण्यांत आल्या आहेत. मुंबई शहराबाहेरील घरमालकांनी प्रस्तुत योजनेसंबंधी नीट विचार घालविला असल्याचे दिसत नाही. कारखान्यांच्या विम्याची योजना हिंदुस्थान सरकारने पक्की केली, त्यावेळी तिचेविषयी सूचना करण्यास लोकांना सवड मिळाली नव्हती. प्रस्तुत योजनेचे वेळी मुंबई सरकारने ती दिलेली आहे.

युद्धपरिस्थितीचे सिंहावलोकन

गेल्या एक दोन आठवड्यांत मित्रराष्ट्रांतील लोकांचे लक्ष मुख्यत्वेकरून दोन गोष्टींनी वेधले होते आणि त्या दोन्ही युद्धपरिस्थितीच्या गंभीरपणाशी संबद्ध होत्या. ह्यांतली पहिली बाब रशियाच्या दक्षिण विभागांत डॉन नदीच्या आसपासच्या विभागांत चाललेल्या घनघोर संग्रामाबाबतची होय. उन्हाळ्यांतील मोहिमेच्या योजनेतला पहिला भाग हिटलरच्या मनांतून कॉकेशस प्रांताच्या दारावर धडक मारणे हा असल्याने जर्मन फौजा डॉन नदीच्या रोखाने पुढे सरसावल्या आणि त्यांनी मास्को व रॉस्टोव्ह ह्यांस जोडणारी रेल्वे काही ठिकाणी तोडली. टिमोशेंको ह्याने धैर्याने व चिकाटीने पावलागणिक शत्रूचा नाश करून व्यवस्थित रीतीने जरूर तेथे माघार घेण्याचे घोरण अवलंबिल्यामुळे रशियन फौजा घेरून कोंडून टाकण्याचा जर्मन सेनांनीचा बेत फसला आहे. ह्या मोहिमेंत जर्मनीची अतोनात हानी झाली आहे आणि रशियन सैन्याचा दम न सचता त्याचा निश्चय वाढता आहे. पूर्व रणांगणांत जर्मनीस पायबंद बसावा ह्यासाठी इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांनी पश्चिम युरोपांत शत्रूवर चढाई करावी अशा सूचना अलीकडे त्यांस करण्यांत आल्या आहेत. पश्चिमेकडे आघाडी चालू करता येण्याजोगी अनुकूल परिस्थिती आहे असे दिसताच ह्या योजनेचा तात्काळ अंमिकार होईल ह्यांत शंका बाळगण्याचे कारण नाही. तथापि, ह्या बाबतीतली तयारी बहातुकीच्या जहाजांच्या पुरवठ्यावर अवलंबून आहे आणि शत्रूच्या पाणबुड्यांनी अटलांटिक महासागरांत चालवलेल्या दोस्तराष्ट्रांच्या जहाजांच्या संहाराचा प्रश्न अत्यंत जिव्हाळ्याचा झाला आहे. ब्रिटिश पार्लमेंटाच्या मुक्त बैठकीत त्या विषयाची चर्चा नुकतीच झाली आहे आणि ह्यासंबंधांतली कच्ची माहिती देणे सार्वजनिक हिताच्या दृष्टीने योग्य नसल्याने त्याबाबतीतली लोकांची जिज्ञासा तृप्त करणे शक्य झालेले नाही. तथापि ब्रिटिश व अमेरिकन सरकारांनी शत्रूच्या हल्ल्यापासून आपल्यावर होणाऱ्या हल्ल्यांचे संरक्षण करण्यासाठी शक्य ते उपाय अमलात आणण्याची शिकस्त चालवली आहे हे निर्विवाद आहे. तसेच नवीन आगबोटी बांधण्याचे काम अमेरिकेंत संपादनांमै चालले आहे हे त्यासंबंधांतले उत्पादनाचे आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत व होत आहेत त्यावरून समजून येते. इजिप्तमध्ये रोमेल्च्या फौजेस जनरल ऑकिन्डेक ह्यांनी थोपवून धरले आहे आणि त्यास मार्गे हाटवण्याचा प्रयत्न चालवला आहे ही गोष्ट त्या रणांगणावरील अनुकूल परिस्थितीची निदर्शक आहे. सध्या सर्वत्र लक्ष डॉन नदीच्या भागांत रशियन फौजा बचावाच्या व प्रसंगी उलट हल्ल्यांच्या लढाया लढत आहेत, तिकडे वेधले जावे स्वाभाविक आहे.

हिंदी जॉइंट स्टॉक बँका.

३० जून, १९४२ अखेर संपलेल्या तिमाहीत शेडचूल्ड बँकांच्या यादीत एकाहि नवीन बँकेची भर पडली नाही. एक्सचेंज बँकांची संख्या १७ व इतर शेडचूल्ड बँकांची संख्या ४५ ही कायम राहिली. मार्च, १९४२ अखेरच्या तिमाहीत शेडचूल्ड बँकांच्या एकूण कचेऱ्यांत १० ची घट पडून त्यांची संख्या १,४४४ झाली. इंपीरिअल बँकेच्या शाखांची संख्या ४०१ ची ४०० झाली, पांच प्रमुख बँकांच्या शाखा ३४३ झाल्या म्हणजे त्यांच्या शाखांत २ शाखांची भर पडली, एक्सचेंज बँकांच्या कचेऱ्यांचा आंकडा ९९ वरून ९४ वर आला व इतर शेडचूल्ड बँकांच्या कचेऱ्या ६१३ च्या ६०७ झाल्या. खालील तक्त्यांत हा तपशील दिला आहे :—

	कचेऱ्यांची संख्या		
	३१-३-४२	३१-१२-४१	३१-३-४१
इंपीरिअल बँक	४००	४०१	३९१
पांच प्रमुख बँका	३४३	३४१	३१३
एक्सचेंज बँका	९४	९९	१०३
इतर शेडचूल्ड बँका	६०७	६१३	५७६
	१,४४४	१,४५४	१,३८५

ठेवित वाढ

शेडचूल्ड बँकांकडील ठेवित झालेली वाढ, रिझर्व्ह बँकेकडील त्यांच्या शिलकी रकमांतील वाढ, त्यांनी दिलेल्या कर्जांच्या रकमेत घट, इत्यादींचे स्वरूप खालील तक्त्यांत दिसून येईल :—

(कोटि रुपये)

	२६-६-४२	२७-३-४२	२७-६-४१
शेडचूल्ड बँका	५९	५९	५९
त्यांचेकडील ठेवी	३६४	३२४	२८७
रोस व रिझर्व्ह बँके- कडील त्यांच्या ठेवी	७५	५०	४०
दिलेली कर्जे	९६	११६	१२८
कर्जांचे ठेवीशी प्रमाण	२६-२८%	२५-७१%	४४-३८%

ट्रेझरी बिले

मध्यवर्ती सरकारास ट्रेझरी बिलांचे रूपाने मोठाल्या रकमा अल्प व्याजाने मिळण्यास अडचण कशी बिलकुल वाटत नाही हे खालील आकड्यांवरून दिसून येईल:—

लोकांच्या मागणीची रकम	स्वीकारलेली टेंडर्स	पडलेला सरासरी दर
१९४२ (लक्ष रु.)	(लक्ष रु.)	रु. आ. पै
एप्रिल	११,१२	८००
मे	१,८,५८	१०००
जून	४९८२	२१००

हिंदी रेडिओवर जपानी भाषेतून बातम्या

गुरुवार, ता. १६ जुलैपासून हिंदी रेडिओवर जपानी भाषेतून बातम्या सांगण्यास प्रारंभ करण्यात आला. हिंदुस्थानी, बंगाली, तामीळ, तेलगु, मराठी व गुजराथी ह्या हिंदी भाषांतून आणि ब्रह्मी, मलायी, फ्रेंच, चिनी, थाई, पुस्तो, पार्शियन, अरेबिक व इंग्रजी ह्या विदेशी भाषांतून बातम्या सांगण्यात येतात, त्यांत आता जपानीची भर पडली आहे.

दी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेटच्या

भागीदारांस विनंति

ता. १७-७-१९४२ च्या केसरीत श्रीयुत तात्यासाहेब केळकर व आणखी ६ भागीदार यांनी विनंतिपत्रक प्रसिद्ध केले आहे. सदर पत्रकात श्रीयुत केळकर व श्रीयुत बर्वे यांनी एक महत्त्वाची 'क्रांतिकारक व प्रतिगामी' वस्तुस्थिति भागीदारांच्या-पासून लपवून ठेविली आहे.

चालू वर्षाच्या म्हणजे १९४२ च्या फेब्रुवारी व मार्च महिन्यांत संचालकांची व श्रीयुत आगाशे यांची संमति नसतांना मेसर्स डहाणूकर यांना एकट्याला दहा लक्ष रुपयांचे शेअर देऊन त्यांच्या एकट्याच्या स्वाधीन कंपनीची व्यवस्था करण्याचा प्रयत्न श्रीयुत केळकर व श्रीयुत बर्वे यांनी केला. मेसर्स डहाणूकर यांचे एकट्याचेच दहा लक्ष रुपयांचे शेअर झाल्यास बहुमताच्या जोरावर त्यांना पसंत असतील ते डायरेक्टर व पसंत असेल ती घटना अंमलात आली असती. वरील योजना कंपनीच्या मूलभूत कल्पनेशी व स्वरूपाशी अत्यंत विसंगत होती. वरील योजना कंपनीच्या विद्यमान भागीदारांना, संचालकांना व महाराष्ट्राला भूषणावह नव्हती व नाही म्हणून सदर योजना फेटाळली गेली.

पांच पांच हजारांचे शेअर आज जरी शंभरदोनशे भागीदारांचे नसले, तरी पांच ते दहा हजारांच्या डिपॉझिट रकम दिलेले शेदोनशे महाराष्ट्रीय खास आहेत. यशाबद्दल विश्वास वाटू लागला की, शेदोनशे महाराष्ट्रीयींच्याकडून पांच हजारांचे शेअर मिळू शकतील अशी खात्री आहे.

विनंतिपत्रक काढणाऱ्या ७ जणांपैकी पांच जणांचे कंपनीत असलेले शेअरभांडवल

श्रीयुत केळकर	...	...	२५० रुपये
श्रीयुत बर्वे	...	...	५० रुपये
श्रीयुत लिमये	...	...	२५ रुपये
श्रीयुत हरि गणेश फाटक	...	...	१० रुपये

श्री. बोंडाळे यांनी दोन वर्षांत शेअर विकून देऊन, असे आगाशे यांच्याकडून आश्वासन घेऊन शेअर घेतलेले आहेत. कायमचे शेअर घेतलेले नाहीत हे लक्षात ठेवण्यासारखे आहे.

पत्रक काढणारांनी शेअरभांडवल जमविण्याची योजना सुचविली नाही. गेली सात वर्षे शेअरभांडवल जमण्याची वाट पाहिली. डिपॉझिटच्या एवजी शेअर का घेत नाही, याचे कारण डायरेक्टरांचे पांच ते दहा हजारांचे शेअर असले म्हणजे आमचे शेअर-भांडवल सुरक्षित आहे असा विश्वास वाटतो असे सांगण्यात येत असे व आहे. अशा मतांच्या भागीदारांकडून पांच हजारांचा नियम करण्याबद्दल मागणी आली व त्याप्रमाणे सभा बोलाविली. पांच हजारांचा नियम करावा अशा मताचे श्रीयुत बोंडाळे, श्रीयुत गोरे व श्रीयुत हरि गणेश फाटक हे होते व त्यांनी वरीलप्रमाणे ठराव आणावा ह्या मागणीपत्रकावर सद्या केल्या आहेत. हल्ली त्यांचीं मते बदललेली आहेत.

भांडवल जमणार नाही व कंपनी यशस्वी होणार नाही असे श्रीयुत केळकर यांचे मत, तसेच डिपॉझिट रकमा घेण्याच्या म्हणजे कर्ज काढण्याच्या ते विरुद्ध. डिपॉझिट रकमा घेऊन कारखाना यशस्वी करावा व नंतर शेअर लपवून डिपॉझिट रकमा परत कराव्या अशी योजना १९३७ साली आसल्याबरोबर माझा राजीनामा आजच मंजूर करा असे श्रीयुत केळकर यांनी पत्रे पाठविले. ते पत्र भागीदारांच्या माहितीकरिता खाली दिले आहे.

THE KESARI AND THE MAHRATTA OFFICE

Dated 21-3-1937.

Dear Mr. Agashe,

I am unable to attend to-day's meeting of the Directors of the Brihan-Maharashtra Sugar Syndicate Co., Ltd., owing to certain domestic ceremonial. But I wish hereby to convey to you my views and request you to place my letter before the Board.

Unfortunately I do not share the view that sufficient share capital will be collected in the time required. Of course, I am against raising any loan.

The idea of reorganising the Board of Directors is a very sound one at this time. You should have on the Board only such Directors as hope to raise the necessary share capital. These alone will be a source of strength to you. I wish voluntarily to resign my seat on the Board, because with the mentality of diffidence, I shall be a source of weakness to you.

I have no right to put a damper on your hopes and your enthusiasm. I have nothing but admiration for the strenuous work you have done so far.

As for myself, I wish that my resignation should be accepted and recorded as from to-day; that is to say, before you proceed to allot the shares now held in abeyance, and also before you decide to order the machinery. I do not wish to be a party to the allotment and the order.

Yours sincerely,
Sd./- N. C. KELKAR.

वरील पत्रांत शेअर-भांडवल जमवू शकतील असें डायरेक्टर घोड्यांत घ्यावेत असें खुद्द श्रीयुत केळकर यांनी कळविलें आहे. पांच हजारांचे शेअर देणारे डायरेक्टर घेतल्यास शेअर-भांडवल जमेल असा भागीदारांच्याकडूनच ठराव आल्याबरोबर श्रीयुत केळकर यांनी विरोध कां करावा तें समजत नाही. एकट्या मेसर्स दहाणूकरांच्या स्वाधीन कंपनी करण्याच्या श्रीयुत केळकर व बर्वे यांच्या योजनेपेक्षा पांच हजारांचे शेअर घेणाऱ्या पंचवीस महाराष्ट्रीय्यांच्या संचालकत्वासाठी कंपनी चालविणें भागीदारांच्या फायद्याचें नाही काय ?

डायरेक्टरांची संख्या ११ आहे. ती कमी करण्यांत आली नाही. विद्यमान डायरेक्टरांच्या पैकीं ८ डायरेक्टरांचे स्वतःचे पांच हजारांचे शेअर आहेत. दोन डायरेक्टरांनी पांच हजारांचे शेअर घेण्याचें आश्वासन दिलें आहे. बाकी डायरेक्टरांनी अद्यापि आश्वासन दिलेलें नाही. पांच हजारांचा नियम मंजूर झाला व आश्वासन दिलेल्या ६ डायरेक्टरांनी राजीनामे दिले तर ७ डायरेक्टर आहेत म्हणून आर्टिकलसप्रमाणें कंपनीच्या कामाला हरकत येऊं नये म्हणून किमान मर्यादा साताची पांच करण्याचा ठराव आला. विद्यमान डायरेक्टरांपैकीं आणखी दोन डायरेक्टरांनी चार हजारांचे आणखी शेअर घेण्याचें आश्वासन दिल्यास सातांचे पांच असा नियम करण्याची जरूरी राहणार नाही.

गेल्या वर्षीच्या जनरल सभेमध्ये कळविल्याप्रमाणें इंपीरिअल टेक्नॉलॉजिकल इन्स्टिट्यूट, कानपूर येथील तज्ज्ञांना बोलाविण्यांत आले होते. जो तज्ज्ञ येणार होता तो आजारीपणामुळे रजेवर गेल्याचें उत्तर आलें. त्यानंतर कानपूर येथील इंपीरिअल टेक्नॉलॉजिकल इन्स्टिट्यूटचे डायरेक्टर मुंबईस येणार असल्याचें पत्र

आलें. परंतु दिव्ही येथें त्यांना जावयाचें असल्यामुळे इकडील साखरकारखान्यांना भेट देण्याचा कार्यक्रम त्यांनी रद्द केल्याचें पत्र आलें. म्हणून शुगर फॅक्टरीचे तज्ज्ञ बोलाविले आहेत. सदर तज्ज्ञ येऊन त्यांचा रिपोर्ट आला म्हणजे तो भागीदारांना कळविण्याची योग्य तजवीज होईल.

श्रीयुत केळकरांची टीप

डायरेक्टरांच्या पात्रतेला घोडे शेअर असावेत असें श्रीयुत केळकरांचें मत म्हणून त्यांनी फक्त २५० रुपयांचे शेअर घेतले. पण त्यांचें मत जनतेला पटलें नाहीं व जनतेंत शेअर घेतले नाहींत इतकेंच नव्हे तर खुद्द श्रीयुत केळकर यांच्या सहाचीं पत्रे घेऊनहि शेअर-भांडवल जमविण्याला त्यांचा कांहीं उपयोग झाला नाहीं असा प्रत्यक्ष अनुभव आलेला आहे.

भागीदारांनी आणलेला ठराव 'Special Resolution' आहे. तो मंजूर होण्याला तीनचतुर्थांश बहुमत पाहिजे.

वरील कारणामुळे अल्प प्रयासानें ठराव नार्दजूर करून घेण्याची संधि साधण्याचा प्रयत्न, भागीदारांच्या हक्करक्षणाची भूमिका घेऊन विरोधक करित आहेत असें दिसतें. कंपनीला शेअर-भांडवल मिळून ती यशस्वी करणें हें कार्य त्यांना दुय्यम प्रतीचें वाटत आहे. एक हजाराच्या भागीदारांच्या हक्काच्या घोड्यांसा त्यागानें शेअर-भांडवल वाढवून कंपनी पूर्णपणें यशस्वी स्थितीत राखणें हें भागीदारांचें आय कर्तव्य आहे, याची जाणीव श्रीयुत केळकर यांना १९४२ सालीं नसावी ही खेदाची गोष्ट आहे. पांच हजारांचा ठराव आणणारांना भागीदारांच्या व्यक्तिः हक्काची पूर्ण जाणीव आहे; पण त्यापेक्षा शेअरभांडवल लवकर जमून कंपनी पूर्ण सुस्थितीत व यशस्वी राखण्याची त्यांना जास्त काळजी वाटत आहे.

ठराव भागीदारांचा आहे तो मंजूर करणें भागीदारांच्याकडे आहे.

(डॉक्टर) व्ही. डी. फाटक

भागीदारांस विनंति

पुणें. ता. १७-७-१९४२

डायरेक्टरांनी पांच हजारांचे शेअर घ्यावेत हा ठराव प्रथम मी सुचविला. त्याप्रमाणें ता. ३१-१२-४१ रोजी पहिली रिक्विझिशन लिहून त्यावर श्री. बांढाळे, श्री. शं. वि. गोरे, श्री. हरि गणेश फाटक यांनी सहा केल्या. हल्लीं विरोधी पत्रकार त्यांनी सहा केल्या आहेत.

कंपनीला आर्थिक अडचण किती होती हें मला स्वतःला माहित आहे. मशिनरी घेण्याकरिता व उसाची लागवड करण्याकरिता वेळोवेळीं पन्नास हजार रुपयांपर्यंत आर्थिक मदत कंपनीला माझ्याकडून झालेली आहे. अशीच आर्थिक मदत रा. व. रावजी जनार्दन भिडे, श्रीयुत धोंडूमामा साठे, प्रिन्सिपॉल धनंजयराव गाढगीळ, श्रीयुत महादेवराव तांबे, मुंबई, श्रीयुत साळवेकर, मुंबई, व श्रीयुत रघुनाथराव सोहोनी, पुणें, यांनी केलेली आहे. दहा व पंचवीस रुपयांच्या शेअरविक्रीनें पंधरा लक्ष रुपयांचें शेअरभांडवल लवकर जमत नसतें, ही साधी गोष्ट पांच हजारांच्या ठरावाला विरोधी पत्रक काढणारांच्या लक्षांत यावयास पाहिजे होती. बँकेंत कॅशरजवळूनहि मोठ्या रकमेची सिव्युरिटी घेण्यांत येते, मग बारा ते चौदा लक्ष रुपयांच्या डिपॉझिट रकमा व सुमारे सात लक्ष रुपयांची शेअरची रक्कम ज्यांच्याजवळ कारखाना यशस्वी चालण्याकरिता यावयाची, त्यांनी पांच हजारांचे शेअर घ्यावेत असा ठराव करणेंच योग्य आहे व तो भागीदारांच्या फायद्याचा आहे, नुकसानीचा नाही.

गूळ कंपनी, पुण्यातील काही बँका, यांचे शेअर-भांडवल १५ लक्ष रुपये नसताना सुद्धा डायरेक्टरांनी पांच हजारांचे शेअर घेण्याचा नियम आहे. "पैसाफंड" तत्त्वाने मोठाले कारखाने उदयास येत नाहीत व यशस्वी होत नाहीत. डायरेक्टरांचे पांच हजारांचे शेअर असतील, तर हजार रुपयांचे शेअर घेण्याला जनतेला विश्वास वाटतो. ज्यांचे पांच हजारांचे शेअर आहेत ते कंपनी चालविण्यास नालायक आहेत असा पुरावा श्रीयुत केळकर व त्यांची री ओढणारे दुसरे भागीदार यांनी दाखवावा. पांच हजारांचे शेअर असणारा डायरेक्टर आपल्या स्वतःच्या रकमेला जपणार, त्यामुळे लहान रकमेच्या भागीदारांच्या रकमा सहजच सुरक्षित रहाणार. २५० रुपयांचे शेअर घेणारा डायरेक्टर कितीही प्रामाणिक असला, तरी आपले स्वतःचे पंचवीस हजार रुपये त्याच्या ताब्यांत देण्यास मनुष्यस्वभाव तयार होत नाही. मनुष्यस्वभाव जमेत धरूनच योजना आंखली पाहिजे.

वरील सर्व गोष्टींचा भागीदारांनी पूर्ण विचार करावा व त्यांचे शेअर-भांडवल सुरक्षित राहण्याकरितां डायरेक्टरांनी पांच हजारांचे शेअर घेतले पाहिजेत हा ठराव मंजूर करावा. ठराव "Special Resolution" म्हणून असल्यामुळे तीन चतुर्थांश बहुमत लागेल व ते मिळविण्याचे काम मी श्री. आगाशे यांना सांगितले. त्याप्रमाणे पत्रक काढले. तरी ज्या भागीदारांना सभेस हजर राहणे अशक्य होईल त्यांनी श्रीयुत आगाशे यांच्या नांवाच्या मतपत्रिका पाठवाव्यात अशी विनंति आहे. ठराव आणलेल्या भागीदारांनी पसंत केलेले पत्रक खाली दिले आहे.

गणेश लक्ष्मण टेकणे,
रिटायर्ड फर्स्ट क्लास सब-जज.
विनंति-पत्रक
पुणे, ता. ११-७-१९४२.

सा. न. वि. वि.—

गेल्या वर्षाचा तोटा भरून काढून कंपनी पुनः फायद्यांत चालू झाली आहे. कंपनीचे शेअरभांडवल अद्यापि सात लक्ष रुपयांचेवर गेलेले नाही. बाकी भांडवल फिक्स्ड डिपॉझिटचे आहे. कंपनीच्या ११ डायरेक्टरांपैकी ७ डायरेक्टरांनी फक्त एक हजार रुपयांचे शेअर घेतलेले आहेत. डायरेक्टरांनी प्रत्येकी पांच हजारांचे शेअर घेतले, तर जनतेचा विश्वास वसून शेअर खपतील, असे कंपनीच्या भागीदारांचे मत आहे. त्याप्रमाणे त्यांनी ठराव आणण्याकरितां एक्स्ट्रा-ऑर्डिनरी सभा बोलवावी म्हणून कळविले; त्याप्रमाणे सदर सभा ता. २-८-१९४२ रोजी बोलावली आहे. ज्या भागीदारांनी सभा बोलाविली आहे, त्यांत रावसाहेब टेकणे, रिटायर्ड फर्स्ट क्लास सब-जज; रावसाहेब कुमठकर, रिटायर्ड डिस्ट्रिक्ट जज; प्रोफेसर दाणी; प्रिन्सिपॉल धनंजयराव गाढगीळ; डॉक्टर मोडक; श्रीयुत पी. आर. वैद्य; रावबहादुर रावजी जनार्दन भिडे, एक्स फायनान्स मिनिस्टर, ग्वालियर स्टेट; श्रीयुत महादेवराम तांबे, मुंबई; श्रीयुत साळवेकर, सरदारगुहाचे मालक; श्री. आर. बी. भट; डॉक्टर फाटक; श्रीयुत धोंडुमामा साठे असे भागीदार आहेत. डायरेक्टरांनी पांच हजारांचे शेअर घेतल्यास शेअर खपण्यास चांगली मदत होईल असा माझा अनुभव आहे.

कंपनीचे ध्येय औद्योगिक आहे. त्याला भांडवलाची विशेष जरूरी. पांच हजारांचा नियम करण्यांत एक हजारांचे शेअर

घेणारांना डायरेक्टर होतां येणार नाही असा आक्षेप घेण्यांत येतो. परंतु व्यक्तीपेक्षां संस्थेचे हित पाहिले पाहिजे असे वरील भागीदारांचे म्हणणे आहे.

ठराव भागीदारांचा आहे तो मंजूर होणे जरूरीचे आहे. त्यामुळे मतपत्रिका घेणे जरूरीचे झाले आहे. तरी सोबतची मतपत्रिका सही करून तारीख व साक्ष घालून पाठविण्याबद्दल विनंति आहे. साक्ष नसल्यास मतपत्रिका कायदेशीर होणार नाही. मतपत्रिका ता. २५-७-४२ च्या आंत मिळेल अशी तजवीज व्हावी अशी विनंति आहे. म्हणजे ठराव मंजूर होईल. कळावे, कृपा लोभ ठेवावा ही विनंति.

आपला,
चंद्रशेखर गोविंद आगाशे
Approved

- (1) G. L. Dhokne (रिटायर्ड फर्स्ट क्लास सब-जज)
- (2) K. M. Kumthekar (रिटायर्ड डिस्ट्रिक्ट जज)
- (3) ध. रा. गाढगीळ (डायरेक्टर, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया)
- (4) R. J. Bhide (एक्स-फायनॅन्स मिनिस्टर, ग्वालियर स्टेट)
- (5) धों. कृ. साठे (उपाध्यक्ष, बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.)
- (6) P. G. Dani
- (7) P. R. Vaidya
- (8) V. D. Phatak
- (9) G. V. Salvekar
- (10) R. B. Bhat
- (11) M. R. Tambe

महाराष्ट्र खाद्य धान्य परिषद

पुणे, ता. १९ रोजी महाराष्ट्र खाद्य धान्य उत्पादन-पुरवठा परिषदेचे अधिवेशन रा. ब. डॉ. डी. एल. सहस्रबुद्धे यांच्या अध्यक्षतेखाली टिळक स्मारक-मंदिरांत पार पडले. सकाळी स्वागताध्यक्ष श्री. ग. स. मराठे, अध्यक्ष रा. ब. डॉ. सहस्रबुद्धे व श्री. न. गं. आपटे यांची भाषणे झाल्यावर परिषदेत एकूण सात ठराव संमत झाले. त्यांत धान्याच्या किमतीशी जुळेल इतका सारा ठरविणे व सारा धान्यरूपाने देण्याची मुभा शेतकऱ्यांना ठेवणे, जमिनी घेतल्यास भरपूर नुकसानभरपाई देणे, स्वस्त धान्याची दुकाने काढणे, धान्याचा साठा करून ठेवणे नि मावळ व कोंकण विभागांत भाताचे उत्पन्न वाढविण्याच्या योजना आखणे वगैरेची विनंती सरकारला करणारे हे ठराव होते.

परिषदेबरोबर भरलेल्या प्रदर्शनांत महाराष्ट्रांत तयार होणारी धान्ये व चारा यांचे नमुने होते व कापसाची लागवड कमी करून धान्य पिकविण्याच्या आवश्यकतेबद्दलचे फलक होते.

राहाणर्ची व भाजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

हे पत्र पुणे, पेट भंडुर्डा घ. नं. ९९५१९ आर्यभूषण छापसाल्यांत रा. विट्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व रा. श्रीपाद बामन काळे, पी. ए. यांनी 'दुर्गाधवास,' भंडुर्डा, घ. नं. ९२४१९३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.